

YETIM VA OTA-ONA QARAMOG'IDAN MAHRUM BO'LGAN BOLALARNI MAKTABLARDA SIFATLI TA'LIM VA TARBIYA OLISHDAGI MUAMMOLARI

Zarnigorxon A'zamova, o'qituvchi,
Kamola Sharipova, o'qituvchi,
E'zoxon Tursunaliyeva, o'qituvchi,
Farg'ona davlat universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7329298>

Annotatsiya: Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyada e'tirof etilgan ta'lim barcha bolalar uchun asosiy inson huquqidir[1]. Barcha bolalar yoki o'quvchilar maqomidan qat'iy nazar, sifatli ta'limga ega bo'lishlari kerak, bu ularni shaxsiy daromadlarini oshirish va iqtisodiy samaradorlikka hissa qo'shish uchun bilim, ko'nikma va malakalarni egallashi kerak. Shuning uchun maktablar bolaga foydali bo'lishidan tashqari jamiyatning kengroq ehtiyojlarini qondirish uchun muhim manba markazlari bo'lib ham xizmat qiladi[2]. Shu munosabat bilan maktablar bolalarga xavfsiz tuzilgan muhit, kattalarning hissiy yordami va nazorati, boshqa bolalar bilan qanday munosabatda bo'lishni va ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishni o'rganish imkoniyatini taqdim etadi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy himoya, fuqarolik jamiyati, davlat, ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar, tarbiya, ijtimoiy munosabat.

PROBLEMS OF ORPHANS AND CHILDREN LEFT WITHOUT PARENTAL CARE IN OBTAINING QUALITY EDUCATION AND UPBRINGING IN SCHOOLS

Abstract: Education, recognized by the Convention on the Rights of the Child, is a fundamental human right for all children[1]. All children or students, regardless of their status, should have a quality education that should give them the knowledge, skills and competencies necessary to increase their personal income and increase economic efficiency. Thus, schools are not only useful for the child, but also serve as important resource centers to meet the broader needs of society[2]. In this regard, schools provide children with a safe structured environment, emotional support and adult supervision, the opportunity to learn how to interact with other children and develop social relationships.

Keywords: social protection, civil society, state, children deprived of parental care, upbringing, public attitude.

ПРОБЛЕМЫ ДЕТЕЙ-СИРОТ И ДЕТЕЙ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ, В ПОЛУЧЕНИИ КАЧЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ В ШКОЛАХ

Аннотация: образование, признанное Конвенцией о правах ребенка, является основным правом человека для всех детей[1]. Все дети или учащиеся, независимо от их статуса, должны иметь качественное образование, которое должно дать им знания, навыки и компетенции, необходимые для увеличения их личного дохода и повышения экономической эффективности. Таким образом, школы не только полезны для ребенка, но и служат важными ресурсными центрами для удовлетворения более широких потребностей общества[2]. В связи с этим школы предоставляют детям безопасную структурированную среду, эмоциональную поддержку и контроль взрослых, возможность научиться взаимодействовать с другими детьми и развивать социальные отношения.

Ключевые слова: социальная защита, гражданское общество, государство, дети, лишенные родительской опеки, воспитание, общественное отношение.

KIRISH

Sog'liqni saqlash va ta'limga sarmoya kiritish inson kapitalining yaxshilanishi va tez iqtisodiy o'sish bilan ijobiy bog'liqdir. Ta'lim iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillaridan biridir. Ta'lim insonlar hayotidagi kasbiy va ijtimoiy muvaffaqiyatni aks ettiradi. Ko'pgina tadqiqotlar maktabdagi muvaffaqiyat ijtimoiy - iqtisodiy holatga bog'liqligini hujjatlashtirdi, masalan, oilaning to'liqligi, iqtisodiy drajasi, ma'lumoti, yashash muhiti va h.o. Ta'limning optimal sifatiga erishish har qanday sharoit uchun katta muammo hisoblanadi, chunki maktabdagi muvaffaqiyat ko'p jihatlariga bog'liq, masalan, oilaning ijtimoiy-iqtisodiy va maktab omillari, bolalar salomatligi va ovqatlanishi va rivojlanish holati. Butun dunyo bo'ylab taxminan 143 000 000 yetim va millionlab tashlab ketilgan bolalarga g'amxo'rlik qilish uchun kurashmoqda. Har bir bola qo'llab-quvvatlovchi oila muhitida ulg'ayish huquqiga ega. Ammo butun dunyo bo'ylab taxminan 2,7 million bola oiladan tashqari parvarish muassalari sharoitida yashaydi va haqiqiy ko'rsatkich ancha yuqori bo'lishi mumkin[3]. Global siyosatchilar muassasada yashovchi etimlar va tashlab ketilgan bolalarni imkon qadar tezroq o'zining oilasiga ko'chirishni va institutsional parvarishdan so'nggi chora sifatida foydalanishni targ'ib qilmoqda[4].

Yetim bolalar va ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni ijtimoiy himoya qilish davlat va jamiyatning eng muhim vazifalaridan biridir. Bunday bolalar bugungi kunda dunyoning zamonaviy haqiqatining eng dolzarb muammolaridan biridir. Ijtimoiy yetimlikning o'sishi, bolalarning beparvoligi, shuningdek, demografik falokat, ularning oiladagi umumiy inqiroziga asoslanadi. Mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy hayotining davom etayotgan beqarorligi sharoitida qiyin hayotiy vaziyatga tushib qolgan bolalar soni tobora ortib bormoqda. Ular orasida etimlar, ijtimoiy jihatdan noqulay bolalar va yosh jinoyatchilar, nogiron bolalar, qochoq bolalar, noqulay ekologik sharoitda yashovchi bolalar bor.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Ijtimoiy yetim-biologik ota-onaga ega bo'lgan bola, lekin ular biron sababga ko'ra bolani tarbiyalash bilan shug'ullanmaydi va unga g'amxo'rlik qilmaydi. Ular ota-onalari qonuniy ravishda ota-ona huquqlaridan mahrum bo'lmagan, lekin aslida bolalarni tarbiyalash va ularga xizmat ko'rsatish bo'yicha o'z vazifalarini bajarmagan bolalardir.

Yetim bolalar, ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan va oilaviy hayotda ijobiy tajribaga ega bo'lmagan bolalar sog'lom, to'laqonli oila qura olmaydi. Ta'lim tizimi mukammal bo'lmagan davlat muassasalarida tarbiyalanib, ota-onasining taqdirini tez-tez takrorlaydi, ota-ona huquqlaridan mahrum bo'lib, ijtimoiy yetimlik sohasini kengaytiradi. Ushbu muammoning tadqiqotchilariga ko'ra, mehribonlik uyidan chiqqan bolalarning 40 foizi jinoyatchilar, 40 % - giyohvandlar, 10% - o'z joniga qasd qilish va faqat 10% - to'liq mustaqil hayotga qodir[5].

Yetim va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalarning ta'lim va tarbiya xususiyatlarini baholash, ularni qo'llab-quvvatlash muammosi 19-asrning birinchi yarmida pedagogikada ko'tarildi va 20-asrning birinchi choragida alohida dolzarblik kasb etdi. Ushbu muammoni J. Piaget[6], L.S. Vygotskiy, D.B.Elkonin[7] kabi xorijiy olimlar fanlarda chuqur o'rganishdi. Yetim va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar bilan ta'lim va tarbiyaviy o'zaro munosabatlar muammosi fan va amaliyotning turli sohalaridagi ko'plab tadqiqotchilarni: shifokorlar, psixologlar, o'qituvchilar, faylasuflar, sotsiologlar, ijtimoiy ishchilarni jalb qildi va jalb qilishda davom etmoqda. Ushbu muammoni tushunish va hal qilish uchun ko'plab yondashuvlar mavjud. Faqat bir narsa aniq: yetim va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar bilan ta'lim va tarbiyaviy o'zaro munosabatlarni o'rganish uzviy bog'liqdir.

Psixologiya, pedagogika va sotsiologiya sohasidagi tadqiqotchilar ushbu toifadagi bolalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, xususan, ijtimoiy muhitga moslashishni istamaslik, samimiy hissiy munosabatlarning etishmasligi, izolyatsiya, umidsizlik, orzulari umumiy dolzarb muammolardan chetda. Boshqalar bilan bo'lgan aloqalari mazmun jihatidan samarasiz va hissiy jihatdan to'yingan emas, ya'ni ular ijtimoiy aloqalarning kam tajribasi bilan tavsiflanadi; qaramlik moyilligi; individuallikning kam rivojlanishi, shaxsiy faoliyatning pastligi; jamiyat tomonidan qo'yiladigan qoidalar, me'yorlarga qarshilik. Ushbu shaxsiy xususiyatlar ushbu toifadagi o'quvchilarni mustaqil hayotga muvaffaqiyatli moslashishga yordam bermaydi. Shunday qilib, maktab ta'lim va tarbiyasining eng muhim vazifasi shundaki, o'quvchilar nafaqat professional malakalarni muvaffaqiyatli o'zlashtiribgina qolmay, balki mustaqil shaxslar bo'lib shakllanishi kerak.

TADQIQOT NATIJALARI

Shunday qilib, J.Jersildning fikricha, "oiladan tashqarida o'sgan bolalar boy hissiy tajribaga ega emaslar: bolaning boshqalarni sevish qobiliyati bolaning o'zi qanchalik mehr-muhabbatga ega ekanligi va qanday shaklda ifodalanganligi bilan chambarchas bog'liq". Bir qator mualliflar Kreyg G., Rean A.A.[8] bolaning kattalar bilan bog'lanishiga nisbatan instinktiv ehtiyoj borligiga ishonishadi. Bolaning mehr-muhabbatga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish, tananing ochligini qondirish kabi muhim ahamiyatga ega bo'lgan "affektiv ochlik" kabi harakat qiladi. Bu ehtiyojning amalga oshirilishiga qarab - bolaning asosiy ehtiyojlaridan biri, uning shaxsiyati, o'ziga bo'lgan munosabati shakllanadi.

Ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarning rivojlanish xususiyatlarini o'rganish ko'plab olimlar tomonidan amalga oshirildi. Ota-onalarning bolaning rivojlanishiga ta'sirini o'rganish yo'nalishi asoschisi ingliz psixologi J.K.Boulbi hisoblanadi.

MUHOKAMA

Mehribonlik uylarida tarbiyalangan bolalar va oilasida tarbiyalangan bolalarning xatti-harakatlarini qiyosiy tahlil qilish deyarli har doim aql, his-tuyg'ular va xarakterdagi ijobiy rivojlanish oilada tarbiyalangan bolalarda kuchliroq bo'lishi ta'kidlangan. Buning sababi shundaki, bolalik insonning asosiy fazilatlarini psixologik barqarorlik, ijobiy, axloqiy orientatsiya, hayotiylik, maqsadga muvofiqligini ta'minlaydigan davrdir. Oiladan tashqarida bolaning rivojlanishi o'ziga xos hissiy komplekslarda (ishonchsizlik, agressiya, past empatiya va boshqalar) namoyon bo'lgan o'ziga xos shaxsiyat xususiyatlarini shakllantirish bilan maxsus yo'ldan boradi. Tadqiqotchilar mehribonlik uyidagi bolalarning o'ziga xos xususiyatlarini ta'kidlashadi: ular tajovuzkorlik, yuqori sezuvchanlik, shafqatsizlik, o'jarlik, dushmanlik, sabrsizlik, tez-tez nevroitik tendentsiyalar, munosabat qiyinchiliklari, ruhiy stress belgilari.

Horoshko L. V mehribonlik uy muassasalarida tarbiyalangan yetim bolalar va ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarning asosiy xususiyatlarini ta'kidlaydi. Bu-ijtimoiy, psixologik va pedagogik xususiyatlardir[9]:

- bunday bolalarni jamiyatga kiritish jarayonini murakkablashtiradigan ijtimoiy xususiyatlarning asosiy xususiyatlari quyidagilardir: mustaqil qarorlar qabul qilish, shaxsiy hayotni rejalashtirish, oilani yaratish ko'nikmalarining yetishmasligi. Bolalarning ushbu toifasi ko'pincha ijtimoiy jarayonlarning salbiy ta'siriga duchor bo'ladi: qaramlik, ijtimoiy xulq-atvor, giyohvandlik, alkogolizm.

- psixologik xususiyatlari erta ota-ona deprivatsiyasi bilan bog'liq bo'lgan sevgi va mehr-muhabbatning etishmasligi natijasida ma'lum belgilar bilan tavsiflanadi. Boshlangan deprivatsiya jarayonlari natijasida etim bolalar boshqalarning qayg'ulariga befarq bo'ladi, ular

xushyoqishni, empatiya qilishni bilishmaydi. Bunday bolalar samimiy emas, ular ajralib turishi va nishonlanishi uchun turli sabablarga ega; ular dalda, tasdiqlarga befarq munosabatda bo'lib, sharhlar va tanqidlarga munosabat yo'q[10].

- pedagogik muammolari ularning pedagogik beparvoligi bilan bog'liq. Pedagogik beparvolik bolalarning o'quv materiallarini o'zlashtirish, axloqiy, siyosiy, iqtisodiy me'yorlar va ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni noto'g'ri tushunish uchun yetarli qobiliyatlarning etishmasligini o'z ichiga oladi. Ushbu me'yorlar bilan kelishmovchilik, o'smirlik, hukumronlik, zo'ravonlik kabi yomon odatlarda namoyon bo'lgan deviant xatti-harakatlarga olib keladi. Bularning barchasiga hissiy-irodali sohaning quyidagi xususiyatlari qo'shiladi: g'azab, his-tuyg'ularini nazorat qila olmaslik.

XULOSA

Bularning barchasidan kelib chiqadiki, ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar nafaqat asab tizimining tug'ma xususiyatlari va shaxsning muayyan xususiyatlari bilan emas, balki bolaning internat muassasasiga joylashtirilishidan oldin olingan og'ir hayot tajribasi bilan bog'liq murakkab psixologik holatga ega. Bu psixologik jarayonlarning barchasi o'quvchilarning ijtimoiylashuviga bevosita yoki bilvosita ta'sir qiladi. Ularning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvini rag'batlantirish uchun ularga bilim berish, mustaqil hayotga erishishga yordam beradigan ko'nikma va malakalarni rivojlantirish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Конвенция ООН о правах ребенка от 20 ноября 1989 г. Ст. 7, 8, 20, принята Генеральной ассамблеей ООН//М.: РИОР, 2010. – 24 с.
2. PEPFAR (The President's Emergency Plan for AIDS Relief) (2006). Orphans and other vulnerable children programming guidance. PEPFAR office of the U.S. Global AIDS Coordinator July 2006. <http://www.pepfar.gov/reports/guidance/78161.htm>
3. UNISEF rasmiy sayti ma'lumotlari <https://www.unicef.org/protection/children-in-alternative-care>
4. Whetten K, Ostermann J, Whetten RA, Pence BW, O'Donnell K, Messer LC, et al. (2009) A Comparison of the Wellbeing of Orphans and Abandoned Children Ages 6–12 in Institutional and Community-Based Care Settings in 5 Less Wealthy Nations. PLoS ONE 4(12): e8169. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0008169>
5. Об искалеченных судьбах детей... https://zen.yandex.ru/media/murzilka_stories/ob-iskalechennyh-sudbah-detei-5ae863ea55876b0d2528869a
6. Piaje J. Izbranniye psixologicheskiye trudi trudi. M., 1994.
7. Elkonin D.B. Izbranniye psixologicheskiye trudi. M., 1998.
8. Kolominskiy Ya.L. Psixologiya lichnosti i vzaimootnosheniy v detskom kollektive. Minsk. 1969 - 64 s.
9. Xoroshko L.V. Psixologo-pedagogicheskiye osobennosti detey, vospityvayushixsya v uchrejdeniyax internatnogo tipa // Sovremennaya nauka: Aktualnyye problemy teorii i praktiki. – 2012. – №2. – URL: // <http://www.nauteh-journal.ru/index.php/ru/-gn12-02/408-a> (data obrasheniya: 19.10.2017).
10. Gulina L.D. Detskiy dom kak institut socializatsii osirotevshix detey: dis. ... kand. sos. nauk: 22.00.04: zashishena 22.09.2011: utv.15.04.2012 / Gulina Liana Dimovna. – Ufa, 2011. – 164 s.

11. Абдурахмонова, М. М. (2020). Ижтимоий иш касбий фаолиятининг мактабга йўналтирилган соҳасини ривожланишида жакон амалиёти тажрибалари. *Журнал Социальных Исследований*, 3(6).
12. Абдурахмонова, М. М. (2021). ТЕОРИИ МЕЖСЕКТОРАЛЬНЫХ ПОДХОДОВ К ЗАЩИТЕ ДЕТЕЙ. *Человек. Наука. Социум*, (2), 62-74.
13. Абдурахмонова, М. М. (2021). НЕОБХОДИМОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ ДЛЯ ПРИНЯТИЯ ЭФФЕКТИВНЫХ РЕШЕНИЙ В ШКОЛЕ. *Человек. Наука. Социум*, (1), 33-46.
14. Абдурахмонова, М. М., & Маллабоев, Ш. А. (2016). УЗБЕКСКАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА. *Ученый XXI века*, 62.
15. Абдурахмонова, М. М., & Содикова, Д. Ш. (2020). EFFICIENCY OF MANAGEMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE PREPARATION OF QUALIFIED PERSONNEL. *Человек. Наука. Социум*, (2), 8-27.
16. Абдурахмонова, М. М. (2021). МАКТАБЛАРДА САМАРАЛИ ҚАРОР ҚАБУЛ ҚИЛИШ УЧУН ЖАМОАТЧИЛИК ФИКРИНИ ЎРГАНИШ ЗАРУРИЯТИ. *Журнал Социальных Исследований*, (SPECIAL ISSUE 1).
17. Абдурахмонова, М. М., & Орипов, А. (2019). Основные направления и приоритеты научной актуализации информационной парадигмы гражданского общества. *Мировая наука*, (12), 56-59.
18. Абдурахмонова, М. М., & Мирзажонов, Ж. (2020). Роль конституции в построении правового государства и гражданского общества. *Теория и практика современной науки*, (3), 9-11.
19. Абдурахмонова, М. М., & Маллабоев, Ш. А. (2016). UZBEK MODEL OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT. *Учёный XXI века*, (3-4 (16)), 58-63.
20. Madaliyeva, F., & Abduraxmonova, M. (2021). О ‘ZBEKISTONDA MAKTAB BITIRUVCHI O ‘QUVCHILARINI KASB-HUNAR BILAN TA’MINLASHDA IJTIMOYIY ISH AMALIYOTI. *Студенческий вестник*, (8-3), 94-95.
21. Abduraxmonova, M., & A'zamova, Z. (2021). O’ZBEKISTONDA PENSIYA TA’MINOTI TIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM JIHATLARI. *Интернаука*, (7-2), 91-93.
22. Sharipova, K., & Abduraxmonova, M. (2021). O ‘ZBEKISTON MAKTABLARIDA MEHRIBONLIK UYLARI TARBIYALANUVCHISI BO ‘LGAN O ‘QUVCHILAR BILAN IJTIMOYIY ISH AMALIYOTI ISTIQBOLLARI. *Студенческий вестник*, (8-3), 82-83.
23. Abdurakhmonova, M., Karimova, G., & Karimova, M. (2021). ROLE OF ETHICAL CULTURE IN PREVENTING VIOLENCE AMONG SPUPILS. *Интернаука*, (11-2), 50-51.
24. Abdurakhmonova, M. M., Akramov, D. O., & Egamberdiev, F. A. (2020). Conceptual aspects of the development of social work in the new social protection system of Uzbekistan. *Chief Editor*, (5), 8.
25. Abdurakhmonova, M. M. ugli Mirzayev, MA, Karimov, UU, & Karimova, GY (2021). Information Culture And Ethical Education In The Globalization Century. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 3(03), 384-388.
26. Abdurakhmonova, M. M., Akramov, D. O., & Egamberdiev, F. A. Conceptual aspects of the development of social work in the new social protection system of Uzbekistan. *Chief Editor*.

27. Abdurahmonova, M. (2020). World practical experience of developing a school-oriented sphere of professional activity of social work. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems*, 12(6), 1181-1186.
28. Sharipova, K., & Abduraxmonova, M. (2021). О 'ZBEKISTON MAKTABLARIDA MEHRIBONLIK UYLARI TARBIYALANUVCHISI BO 'LGAN O 'QUVCHILAR BILAN IJTIMOYIY ISH AMALIYOTI ISTIQBOLLARI. *Студенческий вестник*, (8-3), 82-83.
29. Абдурахмонова, М., & Шарипова, К. (2020). Социальная работа с выпускниками детских домов. In *Наука сегодня: теоретические и практические аспекты: материалы международной научно-практической конференции.-Вологда: Издательство: ООО "Маркер"* (p. 41).
30. Abdurakhmonova, M., & Sharipova, K. (2022). SOCIAL WORK CARRIED OUT IN SECONDARY SCHOOLS WITH STUDENTS LEFT ORPHANS AND WITHOUT PARENTAL CARE. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(02), 52-63.
31. Azamova, Z., & Tursunalieva, E. (2022). Reintegration of Persons Returning from Labor Migration and Their Employment. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 13, 122-126.
32. Tursunalieva, E., & Azamova, Z. (2022). Reintegration of Persons Returning from Labor Migration and Ensuring Their Employment. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 11, 171-175.
33. Abduraxmonova, M., & A'zamova, Z. (2021). O'ZBEKISTONDA PENSIYA TA'MINOTI TIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM JIHATLARI. *Интернаука*, (7-2), 91-93.
34. Abduraxmonova, M., & A'zamova, Z. (2021). The world in reforming the pension system use of existing pension system models in practice. *Наука сегодня: вызовы и решения [Текст]: материалы меж*, 50.
35. A'zamova, Z., & Nuriddinova, Z. (2022). O'ZBEKISTONDA NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLARNING HUQUQ VA KAFOLATLARI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 2(18), 176-182.
36. A'zamova, Z. (2022). ERTA IJTIMOYIY YETIMLIK VA UNING OQIBATLARI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 2(18), 172-175.
37. Abdurakhmonova, M., Karimova, G., & Karimova, M. (2021). Role of Ethical Culture in Preventing Violence among Spupils. *Интернаука*, (11-2), 50-51.
38. Abdurakhmonova, M., Akromov, D., & Karimova, M. (2022). PREVENTIVE FUNCTION OF SOCIAL WORK IN THE PREVENTION OF CHILD VIOLENCE IN GENERAL SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(02), 64-73.
39. Karimov, U. U. (2021). Scientific and Theoretical Foundations of the Formation of the Social Environment in the Family. *Oriental Journal of Social Sciences*, 37-40.
40. Рафикова, Д. К., & Каримова, Г. Й. (2020). ЁШЛАРНИ ИЖТИМОЙИЙ ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ. *ПЕРЕКРЁСТОК КУЛЬТУРЫ*, 2(1).